

ВИМУШЕНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ З ДОНБАСУ: МАСШТАБИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

*Лібанова Е.М., академік НАН України
дир-р Інституту демографії
та соціальних досліджень
імені М.В.Птухи НАН України*

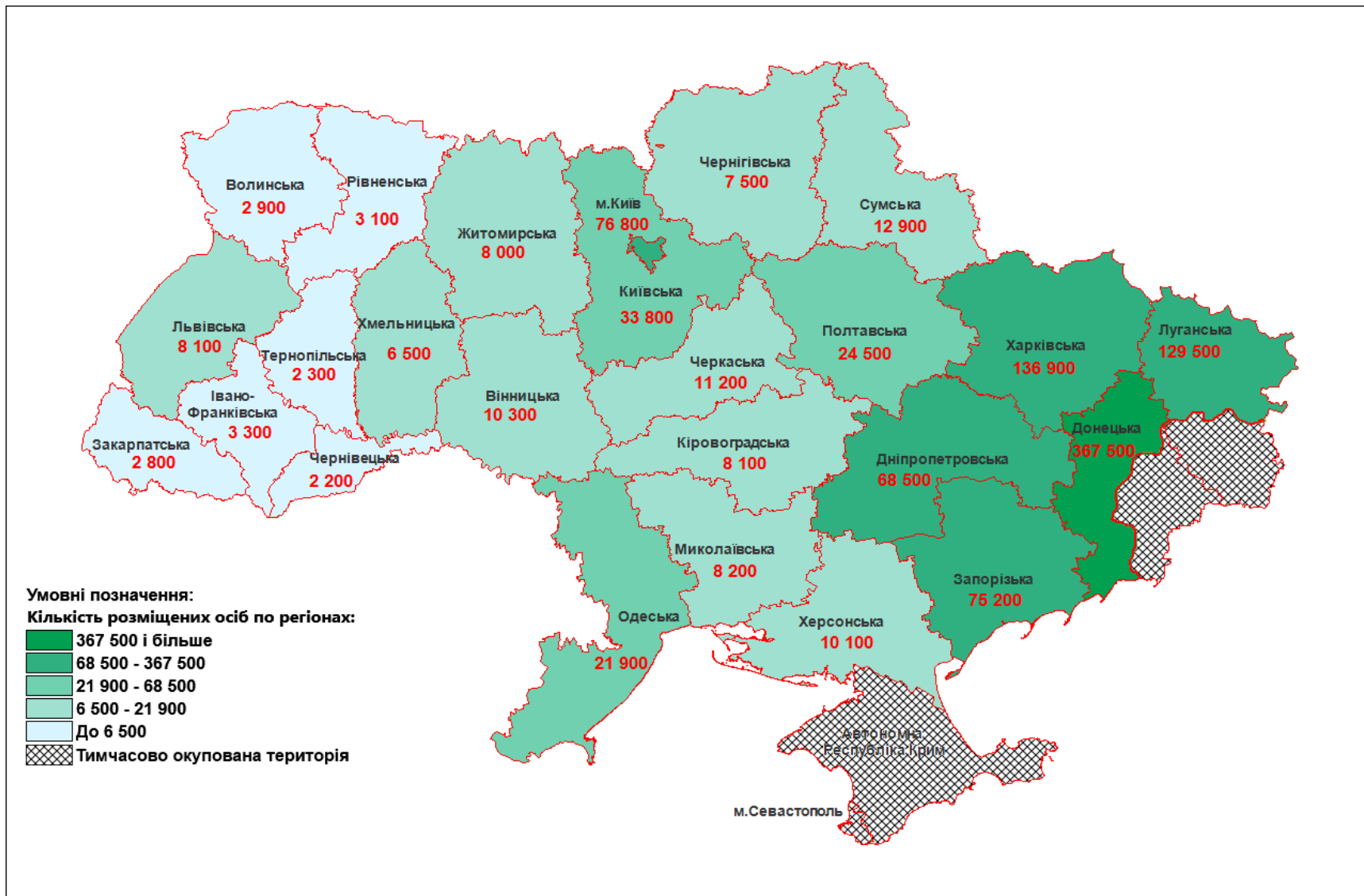
Масштаби переселення: скільки, хто, куди

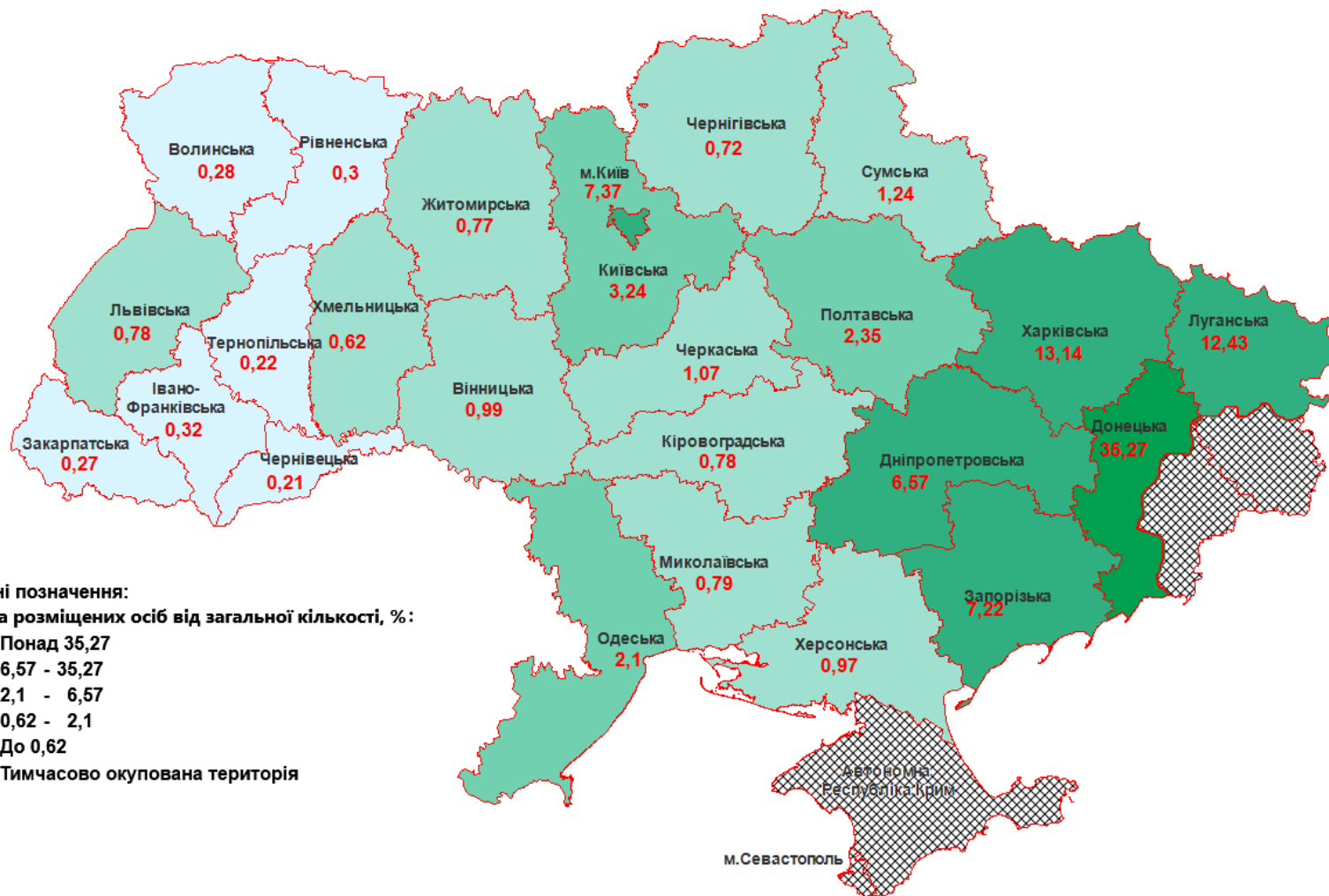

- ❑ За оцінками, понад 1 млн. мешканців Донецької та Луганської областей вимушено змінили місце проживання; половина з них – діти, інваліди та особи похилого віку

Джерело інформації	Дата	Масштаб, тис.осіб
Кабмін, ЧОРНА КРИГА КРЕМЛЯ	02.02.2015	978,5
Міжвідомчий координаційний штаб	15.02.2015	711,2
ООН, включаючи Крим	15.02.2015	1 025,9
ВРУ, включаючи Крим	18.02.2015	1 047,0

- ❑ Найбільше переселенців сконцентровано в Донецькій, Харківській, Луганській областях, м.Києві, Запорізькій та Дніпропетровській областях
- ❑ За даними ООН, у 3-х перших регіонах розміщено 60,8% переселенців, а в 4-6 – ще 21,2%; тобто шість регіонів прийняли 82% усієї маси вимушених переселенців
- ❑ Слід розрізняти вимушених переселенців і біженців

Умовні позначення:

Частка розміщених осіб від загальної кількості, %:

Понад 35,27

6,57 - 35,27

2,1 - 6,57

0,62 - 2,1

До 0,62

Тимчасово окупована територія

Умовні позначення:
Частка розміщених осіб від населення
регіону, в який вони прибули, %:

- Понад 19,32
- 4,26 - 19,05
- 1,7 - 4,26
- 0,5 - 1,7
- 0,22 - 0,5
- Тимчасово окупована територія

Соціально-політичні загрози масштабного вимушеного переселення

Основна загроза – суспільна дезінтеграція України

- ❑ Україна – велика поліетнічна країна, окремі частини якої тяжіють до різних культурних засад, орієнтуються на різні поведінкові взірці
- ❑ Через збіг цілої низки обставин це вилилось у військове протистояння, якого в Україні ніхто не прагнув і не очікував
- ❑ Невміння і небажання чути один одного → трансформація цілком нормальної та притаманної будь-якому демократичному суспільству диференціації думок та поглядів у звинувачення та конфлікти
- ❑ Типове загострення під час війни, формування світогляду в чорно-білих кольорах
- ❑ Феномен «закручування штопору»

Чинники поділу населення України на 2 групи: «МИ» і «ВОНИ»

- Напруга на місцевих ринках праці через істотне збільшення пропозиції робочої сили за рахунок вимушених переселенців
- Проблеми із медичним обслуговуванням, зокрема із забезпеченням переселенців безкоштовними ліками
- Проблеми із наданням послуг дошкільної та шкільної освіти
- Проблеми із розміщенням переселенців: літні табори, несвоєчасна оплата послуг санаторно-курортним закладам
- Неприязнь з боку мешканців територій переселення через:
  - ✓ Преференції (реальні або уявні), що надаються переселенцям
  - ✓ небажання переселенців обороняти Донбас від навали
  - ✓ не завжди толерантну поведінку
- Політичне замовлення і відповідне роздмухування об'єктивно існуючих проблем у ЗМІ та СМ

Психологічні загрози: довготривалість і складність

- ❑ Постійний стрес, інформаційний дисонанс, перебільшення значення матеріальних втрат у житті, втрата інстинкту самозбереження
- ❑ Учасники бойових дій – загроза втраченого покоління
- ❑ Діти війни
- ❑ Поширення українофобських настроїв на сході, зокрема несприйняття центральної влади місцевим населенням АТО (головним чином, Донеччини)
- ❑ Укорінення тези схід $\neq$ захід, формування впевненості в тому, що населення центральних областей некритично сприймає настанови жителів заходу

Що робити

Human development for development by development

Інформаційне забезпечення

- ❑ Нема достовірної інформації
- ❑ Комплексне обстеження вимушених переселенців → оцінка їх чисельності та складу, визначення намірів (не варто орієнтуватися виключно на реєстр)
- ❑ Плани реконструкції Донбасу мають узгоджуватись із намірами вимушених переселенців щодо повернення/неповернення
- ❑ Значна частина (принаймні 250 тис.осіб) адаптовані до нових умов і не збираються повертатися
  - ✓ Причини – від суто економічних до суто ідеологічних
  - ✓ Донбас втратив вельми тонкий прошарок середнього класу
- ❑ Більшість (400-450 тис.осіб) планують повернутися
  - ✓ Скільки (в тисячах)
  - ✓ Яка освіта та кваліфікація
  - ✓ Де працюватимуть

Інституціональне забезпечення – багато вже зроблено, навіть порівняно із потребами минулого літа, але системності поки що бракує

- ❑ Центр координації
- ❑ Спеціальні муніципальні комісії (державні органи + волонтерські організації + організації переселенців)
- ❑ Переселенці ≠ не утриманці (працевдатні мають залучатися до роботи, як традиційної, так і пов'язаної із облаштуванням життя переселенців)
- ❑ Спеціальні муніципальні фонди (кошти місцевих бюджетів + благодійні внески + кошти міжнародних організацій) під управлінням ОМС за стандартами міжнародних фондів та підзвітністю громадянському суспільству
- ❑ Тимчасові соціальні служби (волонтери + переселенці) для супроводу тих, хто на нього потребує (медичний, психологічний, документальний, організаційний тощо) із офіційним статусом та необхідними коштами

Першочергові напрями дій – 1

- Забезпечення мінімально прийнятних умов життя, включаючи фінансову підтримку

Мінсоцпол не володіє інформацією про те, скільки пенсіонерів реально виїхали із зони бойових дій, а скільки після перереєстрації повернулися назад; за документами пенсії переоформили оформили 900 тис осіб з 1,2 млн., які залишалися в зоні АТО

- Професійна підготовка та перепідготовка робочої сили
- Широка участь у громадських роботах
- Залучення переселенців – передусім тих, хто має відповідний досвід – до створення малих підприємств; надання певних преференцій (!?)
- Залучення переселенців до роботи по облаштуванню життя самих же переселенців на засадах волонтерської та/або оплачуваної зайнятості
- Спрощення процедур відкриття закладів надання соціальних послуг, передусім для переселенців, самими переселенцями

Першочергові напрями дій – 2

- Формування «захисного паску» по периметру території Донецької та Луганської областей, що потерпає від агресії
  - Пункти медичної та соціальної допомоги, юридичного супроводу, надання санітарно-гігієнічних послуг, харчування тощо*
- У перспективі треба вирішувати питання компенсації втраченого майна: відповідність принципам соціальної справедливості та економічним можливостям
- Коригування житлової політики України (перенесення акцентів із забезпечення всіх власним житлом на надання всім бажаючим можливостей орендувати житло / користуватися тимчасовим житлом)
- Розвиток житла, що не підлягає приватизації – соціального (комунального), тимчасового

Необхідні 2 різних програми розселення і працевлаштування:
для тих, хто не планує повертатися на Донбас, і для тих, хто
цього прагне

В будь-якому випадку йдеться не про тижні

- Інвентаризація можливостей прийняття на постійне/довготривале проживання переселенців за окремими районами та поселеннями
- Переселення з місць тимчасового розміщення
- Побудова житла для цільових професійних груп
- Професійна підготовка/перепідготовка
- Працевлаштування
- Відновлення військових городків як осередків тимчасового проживання
- Використання житлового фонду монофункціональних міст (на умовах комунальної оренди у приватних власників житла)
- Пристосування існуючих місць компактного проживання до умов осінньо-зимового періоду
- Будівництва модульних містечок
- Тимчасова (але не короткочасна) зайнятість – громадські роботи, облаштування власного побуту

Запобігання напрузі між переселенцями та постійним населенням регіонів їх тимчасового розташування

- Роз'яснювальна робота
  - ✓ в ЗМІ
  - ✓ в СМ
  - ✓ в місцях скупчення населення
- Максимальне залучення переселенців до суспільного життя території їх тимчасового перебування
- Запобігання сприйняттю переселенців виключно як осіб, налаштованих на сепаратизм
- Робота з переселенцями, сприяння формуванню відповідних структур громадянського суспільства

Переселенці до РФ:
принаймні до відмови від українського громадянства їх
слід сприймати як співвітчизників

- Забезпечення спілкування з представниками української держави
- Доступність інформації про Україну
- Підтримання ментального зв'язку із батьківщиною
- Заохочення повернення в Україну

Стислі висновки

Що ми мусимо визнати?

- Суспільство поділено
- Розкол не проходить по географічних кордонах, не пов'язаний з етнічним походженням і з мовою спілкування
- Навіть в умовах військового протистояння ми маємо вчитися слухати один одного
- Встановлення перемир'я або навіть миру – це не завершення, а тільки початок довгого шляху формування єдиної нації

Принципи подолання загрози суспільної дезінтеграції

- Толерантність – специфіка в умовах війни
- Свобода, включаючи свободу вибору, яка жодним чином не обмежує права і свободи інших людей
- Відповідальність, включаючи обов'язкове дотримання всіма без винятку всіх без винятку вимог та норм законодавства
- Усвідомлення того, що сутність є важливішою за форму

- ❑ Нині проблеми вимушених переселенців створюють загрози суспільному ладу
- ❑ Вирішення проблем переселенців потребує тривалого часу і консолідації зусиль
- ❑ Влада без розуміння власної відповідальності всіма представниками тріади (держава – бізнес – громадянське суспільство) не в змозі навести лад
- ❑ Потрібне розуміння цілі і визначення завдань, їх послідовності та відповідальності
- ❑ Ефективність вирішення проблем безпосередньо впливатиме на збереження єдності української нації, яка в політичному сенсі тільки формується